

EDWARD HALLETT CARR
Komintern'in Alacakaranlığı
1930-1935

The Twilight of Comintern 1930-1935

© 1982 E.H. Carr Vakfı

Bu kitabın yayın hakları, Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
The Estate of E.H. Carr ve c/o Curtis Brown Group Limited'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1543 • Tarih Dizisi 65

ISBN-13: 978-975-05-0834-9

© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2010, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Vladimir Tatlin'in

“Üçüncü Enternasyonal” heykeli, 1920

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Niyazi Zorlu

DİZİN Ekrem Buğra Büte

BASKI ve *CILT* Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloglu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EDWARD HALLETT CARR

Komintern'in Alacakaranlığı 1930-1935

The Twilight of Comintern 1930-1935

ÇEVİREN *Uygur Kocabaşoğlu*

i l e t i Ő i m

EDWARD HALLETT CARR 28 Haziran 1892'de Londra'da doğdu. 3 Kasım 1982'de Cambridge'de öldü. 1916'da Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başladı. 1919'da İngiliz delegasyonu ile Versailles Konferansı'na katıldı. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nda kurulan Sovyetler Birliği Dairesi'nde çalışmalarını sürdürdü. 1936'da bakanlıktan ayrılarak, çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yaptı. 1941-46 yılları arasında *The Times*'de yayın yönetmen yardımcısı olarak çalıştı. Carr'a göre tarihçi, olguları ya da kişisel yorumunu öne çıkarmamalı, tarihçi ile olgular arasındaki karşılıklı ve kesintisiz etkileşim sürecinde, bugün ile geçmiş arasındaki diyalogu sürekli kılmalıdır. Bu nedenle tarihçi, sunduğu olguların doğruluğunu kanıtlamanın ötesinde, araştırdığı konuyla ilgili bilinen ya da bilinebilecek tüm verileri ele almak zorundadır. Başlıca Eserleri: *Dostoyevsky*, 1931 [Dostoyevski, çev. Ayhan Gerçekler, İletişim Yay., 2000]; *The Romantic Exiles*, 1933 [*Romantik Sürgünler*, çev. Selda Somuncuoğlu, İletişim Yay. 2011]; *Karl Marx*, 1934 [*Karl Marx*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yay., 2010]; *International Relations Since the Peace Treaties*, 1937 ("Barış Anlaşmalarından Sonra Uluslararası İlişkiler"); *Michael Bakunin*, 1927 [*Michael Bakunin*, çev. Pelin Sıral, İletişim Yay., 2008]; *The Twenty Years' Crises, 1919-1939*, 1939 [*Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*, çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2010]; *Britain: A Study of Foreign Policy from Versailles to the Outbreak of War*, 1939 ("İngiltere'nin Versailles Anlaşması'ndan Savaşın Başlamasına Dek İzlediği Dış Politika Üzerine Bir Çalışma"); *Conditions of Peace*, 1942 ("Barış Koşulları"); *Nationalism and After*, 1945 [*Milliyetçilik ve Sonrası*, çev. Osman Akınhay, İletişim Yay., 1999]; *The Soviet Impact on the Western World*, 1946 ("Sovyetler'in Batı Dünyası Üzerine Etkisi"); *Studies in Revolution*, 1950 ("Devrim Üzerine Çalışmalar"); *The Bolshevik Revolution, 1917-1923*, 3 cilt, 1950-1953 [*Bolşevik Devrimi*, 3 cilt, çev. Orhan Suda (I-II), çev. Tunçay Birkan (III), Metis Yay., 1989-2004]; *The New Society*, 1951 ("Yeni Toplum"); *German-Soviet Relations Between the Two World Wars*, 1951 ("İlki Dünya Savaşı Arasında Sovyet-Alman İlişkileri"); *The Interregnum 1923-1924*, 1954 ("İktidar Boşluğu Dönemi 1923-1924"); *Socialism in One Country 1924-1926*, 3 cilt, 1958-1964 ("Tek Ülkede Sosyalizm 1924-1926"); *What is History?*, 1961 [*Tarih Nedir?*, çev. Misket Gizem Gürtürk, İletişim Yay., 2004]; 1917: *Before and After*, 1969 (1917: Öncesi ve Sonrası, çev. Begüm Adalet, Birikim Yay., 2007); *Foundations of a Planned Economy* (1. cilt R.W. Davies ile), 3 cilt, 1969-1978 ("Planlı Ekonominin Temelleri"); *The Russian Revolution from Lenin to Stalin*, 1979 [*Lenin'den Stalin'e Rus Devrimi 1917-1929*, çev. Levent Cinemre, Mer Yay., 1992]; *From Napoléon to Stalin*, 1980 ("Napoléon'dan Stalin'e"); *The Comintern and Spanish Civil War*, 1984 [*Komintern ve İspanya İç Savaşı*, çev. Ali Selman, İletişim Yay., 2010].

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	7
Önsöz	11

Birinci Kısım

MOSKOVA'DAKİ MANZARA

BİRİNCİ BÖLÜM	
Dünya Ekonomik Bunalımı	17
İKİNCİ BÖLÜM	
On İkinci İKKI	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Felakete Giden Yol	65
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
On İkinci İKKI ve Sonrası	87
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Hitler İktidarda	109
ALTINCI BÖLÜM	
On Üçüncü İKKI	133
YEDİNCİ BÖLÜM	
Farklı Görüşler	155
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Halk Cephesine Doğru	183

İkinci Kısım

PARTİLER VE CEPHELER

DOKUZUNCU BÖLÜM	
Fransız Komünist Partisi (PCF)	195
ONUNCU BÖLÜM	
Britanya Komünist Partisi (CPGB)	251
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
İtalyan Komünist Partisi (PCI)	285
ON İKİNCİ BÖLÜM	
Polonya Komünist Partisi (KPP)	305
ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Avusturya Komünist Partisi (KPÖ)	327
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İsviçre Komünist Partisi	335
ON BEŞİNCİ BÖLÜM	
İspanya Komünist Partisi (PCE)	343
ON ALTINCI BÖLÜM	
Uzakdoğu	377
ON YEDİNCİ BÖLÜM	
Cepheler ve Hareketler	451

Üçüncü Kısım

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Yedinci Kongre	471
EK A	
Stalin'in <i>Proletarskaya Revolutsiya</i>'ya Mektubu	499
EK B	
Troçki ve Hitler'in Yükselişi	509
<i>DİZİN</i>	515

KISALTMALAR

ADGB	Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund (Genel Alman Sendika Federasyonu)
BKP	Bulgarskaya Komunističeska Partiya (Bulgaristan Komünist Partisi)
CCP	Çin Komünist Partisi
CEDA	Confederacion Espanola de Derechas Autonomas (İspanyol Otonom Sağ-Kanat Grupları Federasyonu)
CER	Çin Doğu Demiryolları
CGL	Confederazione Generale del Lavoro
CGT	Confederation Generale du Travail (Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu)
CGTU	Confederation Generale du Travail Unitaire Confederacion General del Trabajo Unitaria (Birleşik Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu)
CNT	Confederacion Nacional del Trabajo (Ulusal İşçi Konfederasyonu-Anarşist)
Comintern	Komünist Enternasyonal
CPGB	Büyük Britanya Komünist Partisi
FAI	Federacion Anarquista Iberica (İberya Anarşist Federasyonu)
IFTU	International Federation of Trade Unions (Uluslararası Sendikalar Federasyonu “Amsterdam Enternasyonal”)
IKKI	Komünist Enternasyonalin Yürütme Komitesi (Komintern)
ILP	Independent Labour Party (Bağımsız İşçi Partisi)
KIM	Kommunističeski Internatsiyonal Malodezhi (Komünist Gençler Enternasyonalı)
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands (Alman Komünist Partisi)

KPD(O)	Kommunistische Partei Deutschlands, Opposition (Alman Komünist Partisi, Muhalefet)
KPÖ	Kommunistische Partei Österreichs (Avusturya Komünist Partisi)
KPP	Komunistyczna Partja Polski (Polonya Komünist Partisi)
KPZB	Komunistyczna Partja Zachodniej Białorusi (Batı Beyaz Rusya Komünist Partisi)
KPZU	Komunističeska Partiya Zachidnei Ukraini (Batı Ukrayna Komünist Partisi)
MOPR	Mezhdunarodnaya Organizatsiya Pomoşçı Bor'tsam Revolyutsiy (Devrim Savaşçılarına Uluslararası Yardım Derneği, IRH)
MRP	Mezhdunarodnaya Raboçaya Pamoşç (Uluslararası İşçi Yardımı, IAH)
Narkomindel	Narodniy Komisaryat İnostranniy Del (Dışişleri Halk Komiserliği)
NMM	Ulusal Azınlık Hareketi
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Milliyetçi-Sosyalist Alman İşçi Partisi, Naziler)
NUWCM	İşsiz Emekçiler Milli Komitesi Hareketi
OMS	Otdel Mezhdunarodnoy Svyazi (Uluslararası Haberleşme Seksiyonu-Komintern)
ONR	Oboz Narodowo-Radikalniy (Ulusal Radikal Merkez)
PCE	Partido Comunista de Espana (İspanya Komünist Partisi)
PCF	Parti Communiste Français (Fransız Komünist Partisi)
PCI	Partito Comunista Italiano (İtalyan Komünist Partisi)
POP	Parti Ouvrier Populaire (İşçi Halk Partisi)
POUM	Partido Obrero de Unificación Marxista (Marksist Birleşik İşçi Partisi)
POW	Polska Organizacja Wojskowa (Polonya Askeri Örgütü)
PPS	Polska Partja Socjalistyczna (Polonya Sosyalist Partisi)

Profintern	Krasnyy Internatsiyonal Profesyonallynykh Sayuzov (Kızıl Enternasyonal İşçi Sendikaları, RILU)
PSI	Partio Socialista Italiano (İtalyan Sosyalist Partisi)
PSOE	Partido Socialista Obrero Espanol (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi)
RGO	Revolutionare Gewerkschaftsooposition (Devrimci Sendika Muhalefeti)
RILU	Red International of Labour Unions, bkz. Profintern
SA	Sturmabteilungen (Komando Birlikleri)
SAP	Sozialistische Arbeiterpartei (Sosyalist İşçi Partisi)
İkinci Enternasyonal	İşçi ve Sosyalist Enternasyonalı
SFIO	Section Française International Ouvriere (Fransız Sosyalist Partisi)
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Alman Sosyal Demokrat Partisi)
SPÖ	Sozialdemokratische Partei Österreichs (Avusturya Sosyal Demokrat Partisi)
SS	Schutzstaffel (Elit Savunma Birlikleri)
TsİK	Tsentralnyy İspolnitelnyy Komitet (Sovyetler Kongresi'nin Merkez Yürütme Komitesi)
TUG	Trade Union Congress (İşçi Sendikaları Kongresi)
UGT	Union General de Trabajadores (Genel İşçi Sendikası - Sosyalist)
USSR [SSCB]	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
WEB	(Komintern'in) Batı Avrupa Bürosu

ÖNSÖZ

Birinci cildi (*Bolşevik Devrimi, 1917-1923*, cilt 1) 1950’de, son cildi (*Planlı Bir Ekonominin Temelleri, 1926-1929*, cilt 3) 1978’de yayınlanan *Sovyet Rusya Tarihi*’min özgün planı 1929 yılının ötesine geçmiyordu. Benim zaten yeterince büyük olan tutkum, devrimden çıkan “siyasal, toplumsal ve ekonomik düzeyi” incelemektir. 1929’un sonuna gelindiğinde Stalin, diktatörlüğündeki her türlü muhalefeti ezmişti. Birinci beş yıllık plan yürürlükteydi. Sendikalar gerçekten ve tamamen hükümet aygıtına entegre edilmişti. Köylülüğü kolektifleştirme konusundaki tarihî önem taşıyan karar alınmıştı. Rejimin temel yapıları oluşturulmuştu.

Çalışmama bu kronolojik sınırı koymaya beni yönlendiren bir başka neden, güvenilir çağdaş malzemeyi bulabilme meselesiydi. 1920’ler boyunca belli başlı konular etrafında yürütülen tartışmalar kongrelerde ve komitelerde ele alınmış ve bunların tutanakları günlük basında ve çok çeşitli dergilerde yayınlanmıştı. Herhangi önemli bir kararda, kimin bunu desteklemiş, kimin karşı çıkmış olduğunu ve bunun nedenlerini keşfetmek zor değildi. 1929 yılının sonuna gelindiğinde bu özgürlük yavaşça ortadan kalkmıştı. Terfi etmenin yolu ortodoksluktu; yerleşik inançlara aykırı düşünüş cezalandırılabilirdi. Basın sı-

kı bir şekilde kontrol ediliyordu. Kongreler ve komiteler, artık kararları tartışmak için toplanmıyor ancak bunları kayda geçiriyor ve popülerize ediyordu. Tarihçinin artık sağlam bir dayanağı yoktu.

Otuz yıl sonra bu iddiaların değerlendirilmesi gerekiyor. Tarih başlangıçları ve sonları tanımaz; SSCB'de 1930'larda olanlar hiç kesintisiz 1920'lerde olanlardan türedi. Belgesel arkaplan bugün 1950'lerde görüldüğünden daha karanlık değildir. Karanlık yerler varlığını koruyor. Ancak, parti ve Sovyet arşivlerine erişim olanağı bulunan yazarlarca eleştirel makaleler yazıldığı gibi, pek çok belge yayınlandı. Kruşçev'in 1956'daki açıklamalarından on beş yıl sonra eski tartışmalar yeniden ele alındı ve yanlış kararlar konusunda kimi zaman Stalin sorumlu tutuldu. Yeni kanıtların bir sonucu, kararlar alan ve daha sonra bunları alttaki parti ve devlet yetkilileri hiyerarşisine empoze eden geleneksel demir diktatör tablosunun değiştirilmesi oldu. Ortaya çıkan şey, her düzeyde yayınlanmamış tartışmaların aşırı bolluğu ve ihtiyatlı bir şekilde yolunu çizen Stalin'in, çoğu kez tartışma götürmez bir hükmü geciktirmesinden kaynaklanan karışıklık oldu.

Tarihimin son kısmıyla meşgul olurken, yazmak istediğim boyutlar içinde, Sovyet sahnesinin bu denli farklı yönlerini tek bir çalışma içinde tutabilmenin güçlüğüne ciddi olarak anladım. *Planlı Bir Ekonominin Temelleri, 1926-1929*'un iktisadi bölümlerinde benimle işbirliği yapan Profesör R. W. Davies de aynı sonuca vardı ve 1930'lardaki Sovyet ekonomik işlerinin incelenmesine giriştiğinde, daha şimdiden *Sosyalist Saldırı: Sovyet Tarımının Kollektivizasyonu, 1929-1930* ve *Sovyet Kollektif Çiftlikleri, 1929-1930* adıyla iki cilt yayınlandı. Bu cilt içinde ben Sovyet etkinliğinin bir başka köşesini, Komünist Enternasyonal'in (Komintern) çalışmalarını araştırıyorum. Bu, Komintern'le Sovyet Dışişleri Bakanlığı (Narkomindel) ve Komintern ile ulusal komünist partiler arasındaki etkileşimin incelenmesini içeriyor. Bu başlıkların hiçbiri konuyla ilgili literatürde şimdiye kadar yeterli bir şekilde ele alınmış değildir. 1935'teki yedinci kongre, Komintern'in Sovyet politikasının ve ideolojisi-

nin yan uğraşına indirgenmesi yolundaki uzun bir sürecin zirveye ulaşmasıdır ve bu cildi sonuçlandırmaktadır. İspanya İç Savaşı'nın dramatik olayları ve Münih krizi; Ağustos 1939 tarihli Sovyet-Alman paktı ve de İkinci Dünya Savaşı sırasında bu kurumun kesin olarak ortadan kalkması yoluyla nihai olarak karanlığa gömülmesini anlatmak için bir cilt daha gereklidir ama bunu yapmayı başarabileceğim konusunda kendimi kararsız hissediyorum.

Tarih'imin son cildinde olduğu gibi, sıraya koyma işi bir sorun oldu. Moskova'da ve partilerde neler olduğunu anlatmak kısmen çakışmaları gerektiriyordu ki bu da her şeye rağmen hiç de eksiksiz değildir. "Geride kalma suçlaması" Komintern tarafından sıklıkla partiler üzerinden tesviye ediliyordu; ama partiler bazen daha sonra Moskova tarafından benimsenecek görüşleri önceden düşünüyorlardı. Mevcut cilt içinde Komintern'in merkezî organlarının işleri Almanya partisinininkiyle öylesine iç içe geçmişti ki o partiye ayrı bir bölüm ayırmayı gerekli görmedim. Komintern'e bağlı bir altmış kadar parti içinden ayrı ayrı ele alınması gerektiğini düşündüğüm partiler, kısmen bu dönemdeki önemleri ve kısmen de muhtemelen önemli malzemenin temin edilebilirliği tarafından belirlendi. Bu, üçüncü cilt, *Planlı Bir Ekonominin Temelleri, 1926-1929*'de benimsenen seçimle özdeş değildir.

Başka bir dilin alfabesinde yazma sorunları hep devreye giriyor. Çince isimleri *Tarih*'ime başladığım dönemde geçerli olan tarzda yazmayı sürdürdüm. Bu çalışmada yeni aktarma tarzını kullanmak, öyle sanıyorum, hem yazar hem de okuyucu için karışıklık yaratacaktı.

Tarih'imin birbirini izleyen ciltlerinin önsözlerinde, yolculuğumun değişik aşamalarında bana yardım etmiş olan birden çok ülkedeki çok sayıda kişi ve kuruma derin şükranlarımı ifade etmiştim. Bu ciltte de pek çok noktada bana aynı cömert yardım lütfedildi; bu şekilde benim minnettarlığımı kazanmış olanların, isimleri zikredilmeden, içten teşekkürlerimin toplu ifadesini sunmamı bağışlayacaklarını umarım. Onların inceliklerinin ve yardımlarının çok fazla bilincindeyim. Ancak, son

üç yıl boyunca bu ciltle ilgili çalışmalarımı anımsayınca, gereksinme duyduğum kıyı-köşedeki kaynakları gösterme ve ele geçirme ve Cambridge'de bulunmayan kitapları diğer kütüphanelerden ödünç alma konusunda yorulmak bilmeyen çabaları için Cambridge Üniversitesi kütüphanesinden Piers Tyrrell, Cambridge Trinity Koleji kütüphanesinden Trevor Kaye ve Birmingham Üniversitesi'nden Jonathan Haslam'ı özellikle zikretmeliyim. Son olarak, bu cildin hazırlık çalışmalarına katkısı ve bağlılığıyla Tamara Deutscher'in verdiği destek olmasa bu kitap yazılamayacağı için kendisine minnet borcum artmıştır.

EDWARD HALLETT CARR

15 Mart 1982